

sában nem tisztelt többé sem Istent, sem embertársat, sem az élet csodálatos titkát, sem a közösségeket összetartó öserőket, hanem egyedül a szent állati önzésnek hódolt, megelégedett hangzatos frázisokkal arról, hogy mily szépen előrejutottunk, mily sokra vittük. Itt egyszerre megtudhatja, hogy bizony bizony még csak ezután jönnek az igazi meglepetések és az utánunk következő generációk órá fognak azzal az őszinte kicsinyléssel lenézni, amellyel ő sajnálja le a térbeni egymásmellettségben a kongónégert, meg a kínait, az időbeli egymásutánban a római császárság elfajult állapotberét, melyről iskolás korában olyan természetességgel fogadta el, hogy azt elsöpörte a népvándorlás, de úgy kellett neki, viszont azóta sem jutott eszébe, hogy materialista-pozitívista beállítottságával mennyire hasonlít hozzá.

Nos, modern korunk minden ilyen fia egészséges hideg-zuhanyokat kaphat e könyv minden fejezetétől. Ez a mű minden más előtt megérdemelte átültetését magyar nyelvre (a két fordító is jó munkát végzett), — mert a maga erőteljes szellemével nemcsak hivatást tölt be elvakult korunkban, hanem egyben egyik igen jó mutatványa a megújuló, az irracionális felé törő legmodernebb német tudományak.

—ó—s.

R. Hoffmann Mária: *Riedl Frigyesről.* (Studium kiadása.) Mikszáth Kálmánnak van egy kis rajza: „A havasi kürt“, melynek veleje az, hogy „Az író olyan, mint a havasi kürt: nem jó közlő hallani“. Sok írónak, sok olvasónak ugyanez a véleménye, régebben is, ma is. Egy minapában megjelent zöld füzet is haringos panaszt tesz azért, hogy az irodalomtörténet jogtalanul kutatja a költő magánéletét, a „napi énjét“, mely csak az ő sajátja s nem köthető oda rabszolgaként művei diadal-szekeréhez. Az olvasók egy része is fél a kiábrándulástól, hogy kedves költőjét „pongyolában“ lássa. De Rousseau „Vallomásai“ óta azoknak sem csekély a tábora, kik szívesen mutatják magukat nemcsak költői tőzében, hanem kényelmes otthonkában is; sok az olyan olvasó, ki az íhlet ünnepélyes perceinek magyarázatát a mindennapi élet szürke

óráiban is keresi. A franciák ezt a műfajt „le génie intime“ címmel jelölik és tagadhatatlan, hogy megvan a maga sajátos ingere, de csak akkor, ha egyrésztől nem a hányaveti magafitogatás forrása a műnek, másrésztől pedig ha nemes érdeklődés helyett nem a kegyeletlen kíváncsiság a rugója. Ha a kiváló ember bizalmas köréből kerül ki az ilyen mű írás szerzője, ez maga szerényen vonuljon háttérbe, adja közre értékes megfigyeléseit és ne használja fel „barátjának“ sírhantját talapzatul, honnan az ő csekélységét bámulassa a világgal. Érdekes megfigyelni, hogy az embernek hány „legbensőbb barátja“ támad halála után, nemesak a szellemi élet magaslatain, hanem a mindennapi élet lapályain is.

A nemes értelemben vett megemlékezések közé sorolandó Hoffmann Mária könyvecskéje Riedl Frigyesről. Nem befejezett arckép Riedlről, az emberről, hanem apró tollvázlatok laza sora, néha csak egy-két futó vonás, a pillanatnyi megrögzítés sebességével, néha gondosabb képek sötét árnyalással. Szerető megértést, az emléket megleget olvassuk ki a sorokból; sokszor zavart megdöbbenést a titokzatosság előtt, melybe Riedl area burkolódzott. Az író-művész alig-alig tűnik elő e tollvázlatokból, legföljebb a „névtelen levelek“ elemzésében; sokkal inkább az a művész, aki saját életét is művészileg alakította, mígnem a sors pörölycsapása ezt az alkotást is szertezúzta. Látjuk Riedlt, aki nem ismerve az élet rút oldalait — vagy tán nem akarva őket ismerni —, a renaissance emberének naiv szomjúságával kereste a szépet s meg is találta hol a lángelmék remekeiben, hol a mindennapi élet tűnő sugariban, leginkább pedig a természetben. Megható félszűzességgel, amilyen csak a nagy ember félszűzessége lehet, nagy gyermeki lélekkel kereste a lét rejtélyeinek megoldását; mások előtt szemérmesen takarta lelke sebeit s néha groteszk fintoiba rejtette arcának fájdalmas vonaglását.

Lesznek talán, akik a könyvecske némely sorain megütköznek, akik féltik Riedl emléket a néha nagyon is reális megvilágítástól, mely különösen utolsó idejének rajzában szívet facsaró őszinteséggé válik s az

orosz írók sötétségére emlékeztet. Én mély meghatottsággal olvastam e nagy ember lelki rajzát, éles fényfoltjait és mély árnyait. Megkapott a személyes élmény közvetlensége, mely sehol sem támaszkodik mások tapasztalásaira; a jellemzés finomsága, mely vázlatosságában teljesebb, mint akárhány gondosan összeválogatott, de hűvös távolságból megrajzolt képmás. Nem szabad mellőznünk az előadás könnyedségét, mely némelykor ponygola, de mindenkor művészi s a tartalom kívül is ébren tartja és leköti figyelmünket. Előadásában is élénken érezzük a szerző jelenlétét az elbeszélés eseményeiben, anélkül hogy maga nagyon kitetsző helyre állana. Riedl egyéniségének tisztelői bizonyára szívesen fogadják e megemlékezések kedves füzérét. *T. V.*

Állatregény, embermese. Kerpely Béla: Péter, egy civilizált csimpánz élete, művészete és kalandjai a nagyvilágban. Állatregény. Kovács János: A tudós tanár esodálatos álma. Mese. — Kerpely Béla könyve egyike azoknak az ifjúsági olvasmányoknak, amelyek állatokat választanak főhősül, s az emberi környezetbe hozva, végigviszik az élet különböző fázisain. Különösen azért érdeklik az olvasót, mert hősiük nem gondolkozó lény, hanem utánzó ösztönével igyekszik ellesni mindazt, amit az embernél tapasztal. Ebben a munkában egy csimpánz történetét találjuk, amely Afrika belsejéből kerül Európába; tanulékonyságával lassanként eléri, hogy éppúgy öltözködik, eszik iszik, mint az emberek; ügyes akrobatává lesz, népszerűsége világreszekre terjed; idomítója, Mr Hopkins, rengeteget keres vele; a végén aztán Péter úr összetalálkozik egy hasonlóan talentumos csimpánzkisasszonnyal s boldog egybekelésükkel végződik a könyv.

A munka első része határozottan sikerültebb, nincs benne semmi valószerűtlen, az író nagy eleven-séggel rajzolja Péter csimpánz fejlődésének különböző fokozatait, s csak akkor tér el a valóságtól, amikor Budapestre utaztatja hőstét s innen leveleket írat vele, amelyekben egész gondolkozó lényvé teszi meg Pétert. Ennyit már mégsem hiszünk el egy csimpánzról! Mint

ifjúsági olvasmány azonban nagyon vonzó ez a könyv; a gyermekek nagy élvezettel fogják olvasni, lüktető élet, szellemes fordulatok vannak benne, s Péter úr bizarr ötletei sok gyermeket fognak megkacagtatni. Hozzájárulnak a hatáshoz ifj. Dörre Tivadar ügyes, eleven rajzai.

*

Sokkal nagyobb szabású munka Kovács János könyve. Az író mesének nevezi s egy álom keretében adja elő mondanivalóját. Így kétszeresen is biztosítja magának a jogot arra, hogy büsút mondjon a való világnak. A főhőst, egy tudós tanárt, nagy baj éri: felesége a legjobb barátjával csalja meg. Bújában nem tudja, mihez fogjon. Gondolkozás közben elnyomja az álom, amelyből csak nyolc millió év múlva ébred föl, amikor a természetben az emberiség vezetészerepét már a lepkék vették át. Egykor az ichthyosaurusok, iguadonok, brontosaurusok uralkodtak a világon, az ember alig számított a mindenségben. De változott az idő, a hatalmas gyíkfaj elcsenevészedett s félénk utódokat hagyott hátra, az ember pedig diadalmasan tört előre a fejlődés fokán s meghódította a földet. A természet azonban megismétli játékát; a folytonos háborúk elfogyasztották az emberiséget, mely lassanként éppoly csenevész fajjává lett, mint a gyíkoknak egykor nagy nemzetsége, a lepkék azonban ezalatt óriásit fejlődtek, fokozatosan legyőzték ellenségeiket: az embert, a hangyát, a méhet s a világ uraivá lettek.

A tanár ámulva látja a változást s a tudós lepke, mely őt álmából fölébresztette, bevezeti az új élet titkaiba. Óriási virágmezők borítják a földet, illatárban úszik minden. A lepkék aranyházakban élnek, a vilámmosságot teljesen szolgálatukba hajtották, külön villamos érzékszerveik fejlődött, a repülés gyermekjárték nekik, távolba látnak, beszédre nincs szükségük, mert egymás gondolatait el tudják olvasni, mindent, amire szükségük van, a levegőből vonnak ki vegyi úton, az elemek tetszés szerint átalakítják, a természetbe örök tavaszt varázsoltak s villamos naptestekkel világítják be az éjszakát. A háború eltűnt, örök szeretet honol a világon. A tudós-